অধ্যায় ১২ ঃ মূল্যবাদৰ সমস্যা

অধ্যায় গাঁথনি

১২.১ উদ্দেশ্য
১২.২ পৰিচয়
১২.৩ মূল্য কি?
    ১২.৩.১ মানবিজ্ঞান
    ১২.৩.২ মূল্যৰ অর্থ
    ১২.৩.৩ মূল্যৰ সংজ্ঞা
১২.৪ মূল্যৰ প্ৰকাৰ
    ১২.৪.১ মূল্যসমূহ ঃ আত্মনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ
    ১২.৪.২ অন্তর্নিহিত আৰু বাহ্যিক মূল্য
১২.৫ তথ্য আৰু মূল্যৰ সম্বন্ধ
১২.৬ বাস্তৱ সত্তা আৰু মূল্য
১২.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১২.৮ অধিক জানিবলৈ
১২.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
১২.১০আৰ্হি প্ৰশ্ন

১২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- মূল্যৰ সংজ্ঞা আৰু ইয়াৰ স্বৰূপ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- আত্মনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ মূল্যৰ বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব
- অন্তর্নিহিত মূল্যৰ পৰা বাহ্যিক মূল্যৰ পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব
- তথ্য - মূল্যৰ সম্বন্ধ নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব
- বাস্তৱতাত মূল্যৰ স্থানৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

১২.২ পৰিচয়

এই অধ্যায়ত মূল্যৰ ধাৰণাৰ পৰিচয় দিয়া হ'ব। বৰ্তমানত মূল্যবোধৰ দ্বাৰা প্ৰৰোচিত নোহোৱা কোনো সামাজিক প্ৰায়োগিক দিশ নাই। প্লেটোৰ সময়ৰ পৰা আৰম্ভ কৰি নৈতিক মতবাদবোৰত মূল্যবোধে এক উল্লেখযোগ্য ভূমিকা বহন কৰিছে। বৰ্তমানৰ চলিত দৰ্শন আৰু

বিজ্ঞানত, মূল্যৰ পৰিসৰ অতি বহল। এই অধ্যায়ত, মূল্যৰ ধাৰণা, ইয়াৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ, তথ্য-মূল্যৰ সম্বন্ধ আৰু বাস্তৱতাত মূল্যৰ স্থানৰ বিষয়ে এক সম্যক ধাৰণা দিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। এই উদ্দেশ্যত অৱতীৰ্ণ হ'বৰ বাবে আমি এই ধাৰণাৰ বিশেষ বিশ্লেষণত আগবাঢ়ি যাব লাগিব। মূল্য আত্মনিষ্ঠ নে বস্তুনিষ্ঠ? এই প্ৰশ্নলৈ বিভিন্ন জনৰ বিভিন্ন মত পোৱা যায়। মূল্যবাদৰ প্ৰধান ভাগ কেইটা হ'ল — অন্তর্নিহিত আৰু বাহ্যিক মূল্যসমূহ। এইখিনিতে আৰু এটা প্ৰশ্ন হ'ল মূল্যৰ অস্তিত্বক লৈ আৰু যদি ইয়াৰ অস্তিত্ব আছে, তেন্তে ই কেনে ভাৱে বস্তুৰ লগত সম্বন্ধিত। বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত মূল্যৰ স্থানলৈও মাজে মাজে বহুতো আলোচনা আৰু বিভিন্ন মত পোৱা যায়।

এই অধ্যায় যিহেতুকে "মূল্যৰ ধাৰণাৰ" বিষয়টোৰ লগত জড়িত, সেয়ে ইয়াত "মান বিজ্ঞান" শব্দটোৰ বিষয়ে সবিশেষ জানিব লাগিব যিটো শব্দ বৰ্তমানত মূল্যৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। ইয়াত মূল্যৰ অৰ্থ, সংজ্ঞা আৰু তাৎপৰ্যসমূহো জানিবলগীয়া গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়।

১২.৩ মূল্য কি?

এই বিভাগটোত মূল্যৰ সংজ্ঞাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। এই প্ৰসঙ্গতে ইয়াৰ মানবিজ্ঞান, যি মূল্যৰ লগত জড়িত তত্ত্বৰ আধুনিক সংজ্ঞা ---- ইয়াৰ আলোচনা সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। তদুপৰি ইয়াত মূল্যৰ অৰ্থ, সংজ্ঞা আৰু তাৎপৰ্যৰ বিষয়েও আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

১২.৩.১ মান বিজ্ঞান

মূল্যৰ ধাৰণাৰ বিষয়ে জনাৰ আগতে, দৰ্শনত "মান বিজ্ঞান" মানে কি তাক জনাটো প্ৰয়োজনীয়। দৰ্শনৰ যিটো শাখাত মূল্যৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা হয়, তাকে "মান বিজ্ঞান" বা "মূল্যবাদ" বুলি জনা যায় আৰু এইটো সমন্বয়মূলক ভাবে কৰা বৰ্তমানৰ এক আৱিস্কাৰ। "মান বিজ্ঞান"ৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য মূল্যসমূহৰ সংজ্ঞা দিয়া আৰু সেইসমূহৰ স্বৰূপৰ বৰ্ণনা দি, মূল্যৰ এক সাধাৰণ মতবাদত অৱতীৰ্ণ হোৱা। ইয়াত পদ্ধতিসমূহৰ বিচাৰ কৰা হয়, যাৰ মাধ্যমেদি আমি ইয়াৰ জ্ঞান পাব পাৰো আৰু সমুচিত মূল্য নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিব পাৰো। এই পদ্ধতিত ভিন্ ভিন্ মানুহৰ কাৰ্যাৱলী, বুদ্ধি, অনুভূতি, ইচ্ছা আদিবোৰকো সমানে গুৰুত্ব দিয়া হয়। আন এটা উদ্দেশ্য হৈছে - বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ মূল্যৰ মাজৰ পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰা আৰু সেইবোৰ শ্ৰেণীভুক্ত কৰিবৰ বাবে উন্নয়নমূলক পদ্ধতি উলিওৱা, যেনে- সম্বন্ধিত মূল্য (relative values) আৰু পাৰমাৰ্থিক মূল্য (absolute values), যান্ত্ৰিক মূল্য আৰু উদ্দেশ্য প্ৰণোদিত মূল্য, অন্তর্নিহিত মূল্য আৰু বাহ্যিক মূল্য, আদৰ্শজনিত আৰু ব্যৱহাৰিক মূল্য। (আত্মগত আৰু বস্তুগত)।

১২.৩.২ মূল্যৰ অর্থ

যান্ত্রিক মূল্য - মূল্য হৈছে এটা সত্তা, যি উৎপন্ন কৰা অৱস্থাৰ মূল্যজনিত গুণাগুণৰ ওপৰত নির্ভৰশীল।

"মান বিজ্ঞান"ৰ বিষয়ে জনাৰ পিছত মূল্যার্থৰ পর্যবেক্ষণ কৰা যাওক। "মূল্য" এটা বিশেষ অনিশ্চিতার্থক শব্দ। মানৱ চৈতন্যত মূল্যবোধ এক বিশেষ গুণ। বিচাৰ, সম্বন্ধ, মনোনয়ন আৰু কার্য মূল্যায়নৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি কৰা হয়। মূল্য শব্দটো নীতিশাস্ত্রলৈ বিশেষতঃ অর্থনীতিৰ পথেদিয়েই আহে। অর্থনীতি শাস্ত্রত ইয়াক বুজাবৰ কাৰণে (ক) মূল্যৰ ব্যৱহাৰ এনেদৰে কৰা হৈছে, যেনে - যি বস্তুৰ মানুহৰ আৱশ্যকতা বা আকাংক্ষাক সন্তুষ্ট কৰাৰ শক্তি আছে, (খ) মূল্য হৈছে পৰস্পৰ অদল-বদল কৰা বা এটা বস্তুৰ পৰিমাণ লৈ আন এটা বস্তু তাৰ বিনিময়ত ল'ব পৰাৰ ব্যৱস্থা। সাধাৰণতে এটা বস্তুক মূল্যৱান বুলি কোৱা হয় তেতিয়া, যেতিয়া ই মানুহৰ প্রয়োজনীয়তাক সন্তোষ দিব পাৰে।

মূল্য শব্দটো লেটিন "ভেলেৰে" শব্দৰ পৰা লোৱা হৈছে যাৰ অর্থ বলিষ্ঠ হোৱা বা যোগ্য হোৱা। গতিকে শব্দৰ ব্যুৎপত্তিগত অর্থ অনুযায়ী "মূল্য" শব্দই কিবা এটাৰ যোগ্য হোৱাৰ অর্থ কৰে। অক্সফর্ড ইংৰাজী অভিধান মতে মূল্য হ'ল যোগ্যতা, উপকাৰিতা, বাঞ্ছনীয়তা আৰু গুণে যাৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে। সাধাৰণতে মূল্য শব্দই আমি নির্দেশ কৰা ভাৱ, অনুভূতি, কার্য আৰু অভিজ্ঞতাবোৰৰ গুণাগুণজনিত অর্থ প্রকাশ কৰে। মূল্যসমূহ হ'ল, মূল্য নির্দ্ধাৰণৰ এক বিধি, যাক আমি শুদ্ধ কি আৰু অশুদ্ধ কি, কোনটো আৱশ্যকীয় আৰু কোনটো অনাৱশ্যকীয়, তাৰ বিচাৰ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰো। আমাৰ মূল্য অৱধাৰণ সমূহো এনে ধৰণৰ বাক্যৰ মাধ্যমেদিয়েই প্রকাশ কৰা হয়, "তেওঁ এজন ভাল ব্যক্তি", "তেওঁ এজন সৎ মানুহ", "এইটো সূর্যাস্তৰ ধুনীয়া দৃশ্য", "আমি আমাৰ বয়সস্থসকলক সন্মান কৰা উচিত", ইত্যাদি।

ভাৰতীয় দর্শনত "মূল্য"ৰ ধাৰণাই মানৱ জীৱনৰ চাৰিটা উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ (চতুৰপুৰুষার্থৰ) প্রতিনিধিত্ব কৰে। যি সমূহ - (ক) ৰাজনৈতিক, অর্থনৈতিক মূল্য (অর্থ), (খ) সুখবাদী মূল্য (কর্ম), (গ) নৈতিক মূল্য (ধর্ম) আৰু (ঘ) ধর্মীয় আধ্যাত্মিক মূল্যৰ (মোক্ষ) লগত জড়িত।

গতিকে মূল্য শব্দটো, মন আকৃষ্ট কৰা, আনন্দ দিয়া, ভাল লগা, প্রাধান্য দিয়া, কর্তব্য, নৈতিক বাধ্যবাধকতা, আকাংক্ষা, আৱশ্যকতা, প্রয়োজনীয়তা, বিকর্ষণ আৰু আকর্ষণ আৰু এনে বহুতো নির্বাচিত উজ্বল মানদণ্ডত আৰোপ কৰা হয়। মুঠতে মূল্য শব্দটো এনে বহু ধৰণেৰে দর্শনৰ বাহিৰে ভিতৰে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

আমাৰ দৈনন্দিন কথোপকথন আৰু দর্শন সাহিত্যত "মূল্য" শব্দটো মুলতঃ তিনিটা ধৰণেৰে দৃষ্টিগোচৰ হয়, য'ত প্রায়ে ইটো সিটো পৰস্পৰৰ লগত ওপৰা ওপৰি হৈ থাকে। সেয়েহে মূল্যৰ ধাৰণা কেইটাও বিশৃঙ্খলমূলক।

১। মূল্য হৈছে যিটো বস্তু প্রয়োজনীয়।

২। মূল্য হৈছে মূল্যৱান (ক) এটা বস্তু বা (খ) সম্পত্তি (গুণ), কিবা এটা বস্তু যাৰ ওপৰত মূল্যায়ন আৰোপ কৰা হয়।

৩। মূল্য হৈছে এটা ধাৰণা, যিটোৱে বস্তু এটাৰ গুণবোৰ বা ঘটনাসমূহ মূল্যবান বুলি বিবেচিত কৰায়।

১২.৩.৩ মূল্যৰ সংজ্ঞা

মূল্যৰ অর্থৰ এক ধাৰণা কৰা হ'ল। এতিয়া মূল্যৰ সংজ্ঞাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা যাওক। নীতি বিজ্ঞানৰ আন্তর্জাতিক বিশ্বকোষ মতে - মূল্য হৈছে অস্তিত্বশীল বস্তু এটাই আহৰণ কৰা প্রয়োজনীয়, উত্তম, অর্থপূর্ণ বা আৱশ্যকীয় গুণৰ সৈতে একে পর্যায়ৰ গুণ বা ঘটনা বা এক স্পর্শৰ দ্বাৰা অনুভৱ কৰিব নোৱাৰা গুণ, যিটোত এক নিজস্ব অন্তর্নিহিত যোগ্যতা আছে।

ভিন্ন ভিন্ন দার্শনিকে বিভিন্ন ধৰণেৰে মূল্যৰ সংজ্ঞা দিবলৈ প্রচেষ্টা চলাইছে। ডব্লিউ. এম. আৰবানে সঠিকভাৱে কৈছে যে - "সেইটোৱেই মৌলিক আৰু অত্যাৱশ্যকীয়ভাৱে মূল্যবান যিটোৱে আত্ম উন্নতিৰ বা আত্ম উপলব্ধিৰ শিখৰলৈ আগুৱাই নিয়ে। মানুহ এক ব্যক্তি বা আত্মা। সেয়ে যিটো আত্ম উপলব্ধিৰ অনুকূল সেইটোৱেই অত্যাৱশ্যকীয়। মানুহ কেৱল প্রাণী নহয়। সেয়ে এজন মানুহৰ বাবে কেৱল বাঞ্ছিত বা জীৱনটো আগবঢ়াই নি সন্তুষ্টি লভাটোৱেই একমাত্র লক্ষ্য বা উদ্দেশ্য নহয়। কিন্তু যিটোৱে তেওঁৰ ব্যক্তিত্বক সন্তুষ্টি দিয়ে বা তেওঁৰ আত্ম উপলব্ধিত অৰিহণা যোগায়, সিহে মৌলিক ভাবে মূল্যবান। প্রথমতে দেখা যায় যিটোৱে আমাৰ আকাঙ্খাক সন্তুষ্টি দিয়ে সিয়ে ভাল বা মূল্যবান। কিন্তু আমি খুব ভালদৰে পৰীক্ষা কৰিলে দেখা পাওঁ যে আমাৰ বাঞ্ছনীয় বা আৱশ্যকীয়সমূহেই আমাৰ জীৱনটো ৰক্ষণ আৰু বর্ধনৰ লগত সম্বন্ধিত হৈ মূল্যবান হৈ পৰে। মানুহ কেৱল শৰীৰ আৰু মন নহয়। ই এক ব্যক্তি, এক আত্মা, এক অধ্যাত্ম। আমাৰ জীৱন মূল্যবান হৈ পৰে এই ধৰণৰ জীৱন ধাৰাৰ পৰাহে। কেৱল আমাৰ আকাঙ্খাসমূহক সন্তোষ দিয়াবোৰেই অত্যাৱশ্যকীয় মূল্যবান নহয়। মানুহ দৈহিক সুখ, স্বাচ্ছন্দ্য আৰু আকাঙ্খাৰ সন্তুষ্টিৰ উর্দ্ধলৈ গৈ অত্যাৱশ্যকীয়, অন্তর্নিহিত মূল্যৰ ধাৰণাত অৱতীর্ণ হ'বই লাগিব।

জেমছ ওৱার্ডে (James Ward) সঠিকভাৱে আঙুলিয়াই দিছে যে আকাঙ্খিত বস্তুটোৰ মাজতেই মূল্যৰ বাসস্থান, যিটো বস্তুৱে আকাঙ্খাক সন্তুষ্টি দিয়ে তাৰ মূল্য আছে। যেতিয়া এটা বস্তুৱে আমাৰ আকাঙ্খাক সন্তুষ্টি দিয়ে, তেতিয়াই আমাৰ আনন্দ বর্দ্ধন হয়। আনন্দৰ অনুভূতিয়েই হৈছে মূল্যভাৱ, কিন্তু ই নিজে মূল্য নহয়। আই মেকেঞ্জিৰ মতে আনন্দক সঠিককৈ মূল্যৰ ধাৰণাৰ দৰে বর্ণনা দিব পাৰি। আনন্দৰ অনুভূতি বিষয়বস্তুৰ আনুসঙ্গিক পদার্থ, কাৰণ তেওঁলোকে প্রদর্শন কৰা

সচেতনতাৰ বাবে সেইসমূহত কিছু মূল্য থাকে। মূল্যৰ স্থিতি বস্তুৰ ভিতৰত নিহিত থাকে যিয়ে আমাৰ আকাংক্ষাবোৰক সাকাৰ ৰূপ দিয়াত সহায় কৰে। যেতিয়াই সেইবোৰ লাভ কৰা হয়, আনন্দই তাক পৰিণাম হিচাপে নিশ্চিত কৰে।

বিংশ শতাব্দীত, আৰ. বি. পেৰীয়ে (R.B. Perry) মূল্যৰ ওপৰত দিয়া সংজ্ঞাই মান বিজ্ঞানৰ প্ৰতি বিশেষ ধৰণৰ মনোযোগ আকৃষ্ট কৰা দেখা যায়। আৰ বি পেৰীৰ মতে মূল্য হৈছে কোনোবা এজনৰ বস্তু এটাৰ প্ৰতি থকা আসক্তি বা অভিৰুচি, কাৰণ বস্তু আৰু ইয়াৰ অভিৰুচিৰ মাজৰ বিশেষ ধৰণৰ সম্বন্ধৰ পৰাই ইয়াৰ উদ্ভৱ হয়। সেয়ে তেওঁ অভিৰুচি বা আসক্তি শব্দটোৰে মূল্যৰ সংজ্ঞা দিছে। সেয়ে তেওঁ কৈছে যে - মূল্য হৈছে এটা বস্তুৰ এক বিশেষ ধৰণৰ গুণধৰ্ম যি বস্তুটোৰ ভিতৰত জড়িত হৈ তাক আসক্তিকৰ কৰি তোলে। কিন্তু আসক্তি আৰু মূল্যৰ মাজত থকা এই নিবিড় সম্বন্ধই এইটো নুবুজায় যে যি বস্তুত আমাৰ অভিৰুচি বা আসক্তি থাকে সেই বস্তুৰেই মূল্যবান।

জন ডিউৱিৰ (John Dewy) মতে মূল্য অভিৰুচিৰ লগত অভ্যন্তৰীণ ভাবে সম্বন্ধিত হ'ব পাৰে, কিন্তু প্ৰত্যেকবোৰ নহয়। যিবোৰ অভিৰুচিত বস্তু পৰ্যবেক্ষণমূলক সম্বন্ধৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বিচাৰৰ দ্বাৰা মানি লোৱা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে ক'ব পাৰি যেনে— আমি মিঠাই খুব ভাল পাওঁ, কিন্তু আমি যদি গম পাওঁ ই আমাৰ শৰীৰৰ বাবে ক্ষতিকাৰক, তেতিয়া আমাৰ বাবে ইয়াৰ মূল্য নাই। এইটোৱেই প্ৰতীয়মান কৰে যে আসক্তি বা অভিৰুচিয়েই মূল্যৰ মৌলিক পৰিমাপক সঁজুলি নহয়। শুদ্ধ আৰু অশুদ্ধ পৰিমাপৰ দ্বাৰাহে মূল্য নিৰ্ণয় কৰিব পৰা যায়। অভিৰুচি নথকা শুদ্ধ বস্তুটোও মূল্যবান হ'ব পাৰে আৰু অভিৰুচি থাককেই বা নাথাকক এটা অশুদ্ধ বস্তু মূল্যহীন হ'ব পাৰে।

অৱশেষত আমি মূল্যক এক অদ্বিতীয়, মৌলিক আৰু ব্যুৎপত্তি নিৰাকৰণ কৰিব নোৱাৰা ধাৰণা হিচাপে সংজ্ঞা দিব পাৰো, যাৰ নিজস্ব এক অস্তিত্ব আৰু সত্তা আছে। প্লেটোই প্ৰথমে আৱিস্কাৰ কৰা মতে ই সত্তাৰ অংশভুক্ত, যিটোৰ পৰিধি আমি আধ্যাত্মিকভাৱেহে আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰো। কিন্তু ইয়াক আমি পৰ্যবেক্ষণ কৰিব নোৱাৰো বা ধৰিব নোৱাৰো। নিকলাই হাৰ্টমেনে (Necolai Hartman) এই দৃষ্টিভঙ্গীৰ লগত সন্মতি দি কৈছে যে - "মূল্যবোৰ হ'ল সাৰবস্তু।" মূল্যসমূহ অস্তিত্বশীল সত্তাৰ আকৃতিত এক প্লেটনিক ধাৰণা। হাৰ্টমেনৰ মতে মূল্যবোৰৰ এক স্বকীয় স্থিতিগত আদৰ্শ স্বৰূপ মণ্ডল আছে, য'ত মূল্যসমূহ জন্মজাতীয় আৰু এই মণ্ডলৰ বিষয়বস্তু হোৱা বাবে মূল্যসমূহ স্ববিদ্যমান আৰু অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নহয় বা পূৰ্ব অভিজ্ঞতাজনিত জ্ঞানবৃত্তি (Ethics, Vol.I, P.165)। ইয়াৰ পৰা আমি জানিব পাৰো যে মূল্যবোৰ কোনো আকৃতিগত বা অসাৰ বা নিৰ্বোধ গঠন নহয়। কিন্তু সেইসমূহ বিচাৰতত্ত্বৰ অধিকাৰী, চিন্তাধাৰাৰ দ্বাৰা সেইসমূহ চিধা-চিধি ভাবে জানিব পৰা নাযায়।

নিকলাই হার্টমেন (Necolai Hartman, 1882-1950)- এগৰাকী জার্মানিৰ বাস্তৱবাদী দার্শনিক। মূল গ্রন্থ- Three volumes of Ethics, Plato's Logic of Being, outlines of a Metaphysics of Knowledge

কিন্তু এক অন্তর্দৃষ্টিৰ দ্বাৰা সেইসমূহ তৎক্ষণাত আৱিস্কাৰ কৰিব পৰা যায়। বাস্তৱ সত্তাৰ পৰা মূল্যৰ সত্তা সদায় অতিন্দ্রীয়। সেয়ে হার্টমেনে সংজ্ঞা দিছে যে মূল্যৰ সত্তা হিচাপে এক আদর্শগত স্বঅস্তিত্ব আছে বা এইসমূহ নৈতিক আদর্শজনিত মণ্ডলৰ সত্তা। যদি মূল্য অস্তিত্ব বা সত্তামূলক হয়, তেন্তে সেইসমূহে মানবিজ্ঞানৰ অদ্বিতীয় আৰু মৌলিক স্বৰূপটো হেৰুৱাব। ইয়াত মূল্যসমূহ অধিবৈজ্ঞানিক অস্তিত্বশীল বস্তুৰ অংশীদাৰ হৈ পৰে। হার্টমেনে মূল্যৰ যথার্থতাক প্লেটনিক জগতৰ ভিতৰুৱা অতীন্দ্রিয় সত্তাসমূহত বর্ণাইছে।

চিন্তা চর্চা কৰক ঃ ১২.১

- 'মূল্য' বুলি ক'লে আপুনি কি বুজে? আলোচনা কৰক।
  উত্তৰঃ .....
  .....
- আৰ বি পেৰীৰ মূল্যৰ ওপৰত দিয়া সংজ্ঞাটো গ্রহণযোগ্যনে? যুক্তি আগবঢ়াওক ।
  উত্তৰঃ .....
  .....

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং১ঃ মূল্যৰ অর্থ কি? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....
.....

প্রশ্ন নং২ঃ ভাৰতীয় দর্শনত পোৱা চাৰিবিধ মূল্য কি কি?

.....
.....

প্রশ্ন নং৩ঃ নিকোলাই হার্টমেনৰ মতে মূল্য কি?

.....
.....

প্রশ্ন নং৪ঃ তলৰ বাক্যসমূহ শুদ্ধনে অশুদ্ধ বিচাৰ কৰক।

(ক) বিষয়নিষ্ঠবাদীসকলৰ মতে, মূল্য হৈছে বিচাৰৰ ভিত্তি। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(খ) আত্মনিষ্ঠবাদীসকলৰ বাবে মূল্য হৈছে বিচাৰৰ উৎপাদিত দ্রব্য।

(শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(গ) মূল্য শব্দটো অনিশ্চিতার্থক (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(ঘ) নিকোলাই হার্টমেনৰ মতে মূল্যবোৰ সত্তামূলক (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং৫ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক -

(ক) মান বিজ্ঞান দর্শনৰ এটা শাখা হিচাপে ..... জড়িত।

(খ) মূল্য শব্দটো লেটিন ..... পৰা আহিছে।

১২.৪ মূল্যৰ প্রকাৰসমূহ

এতিয়া কেনেভাৱে দার্শনিকসকলে মূল্যসমূহৰ পার্থক্য নির্ণয় কৰিছে তাক বিশ্লেষণ কৰা যাওক। মূল্যবাদত তিনিটা প্রথা বহুকালৰে পৰা চলি আহিছে।

- আত্মনিষ্ঠ
- বস্তুনিষ্ঠ
- নব্যকাণ্টিয় যুক্তিবাদ

আত্মনিষ্ঠ - ইয়াত ধৰা হয় যে মূল্যবান বস্তুসমূহেই কেৱল জৈৱিক সত্তাৰ আত্মনিষ্ঠ অৱস্থা।
বস্তুনিষ্ঠ - ই মানুহৰ লগত সম্বন্ধিত। সেয়ে এইসমূহৰ আমাৰ পৰা স্বাধীন অস্তিত্ব আছে।
নব্যকাণ্টিয়ান যুক্তি - ই নির্দেশ কৰে যে ব্যৱহাৰিক যুক্তিৰ ভিত্তিস্বৰূপ মূল্যক অপ্রমাণিতভাবেই স্বীকাৰ কৰি লোৱা হয়।

বিভিন্ন প্রথাৰে আৰু বিভিন্ন উদ্দেশ্যৰ বাবে দার্শনিকসকলে মূল্যসমূহৰ পার্থক্য নির্ণয় কৰিছে। মূল্য মতবাদৰ মাজৰ প্রধান পার্থক্য কেইটা হ'ল -

- আত্মনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ মূল্যসমূহ
- অন্তর্নিহিত আৰু বাহ্যিক মূল্যসমূহ

১২.৪.১ মূল্যসমূহ আত্মনিষ্ঠ বা বস্তুনিষ্ঠ

মূল্যসমূহ আত্মনিষ্ঠ নে বস্তুনিষ্ঠ এই মত লৈ অতীতৰে পৰা এক সমালোচনামূলক আলোচনা চলি আহিছে। এই প্রশ্ন লৈ দর্শনৰ ইতিহাসত ভিন্ন ভিন্ন মত পোৱা যায়।

আত্মনিষ্ঠভাবে মূল্যসমূহ -

অভিজ্ঞতাবাদী আৰু উপযোগিতাবাদী দার্শনিকসকলৰ মতে বস্তুবোৰৰ নিজস্ব কোনো স্বাভাৱিক মূল্য নাই। মনৰ পৰা স্বাধীনভাবে এটা তথ্য থাকিব পাৰে, কিন্তু তথ্যটোৰ মূল্য নির্ভৰ কৰে মনৰ লগত ইয়াৰ সম্বন্ধৰ ওপৰত, যিটোৱে ইয়াক সন্তোষ দিবই লাগিব। লৎজে (Lotze) মূল্যৰ সংজ্ঞা দি কৈছে যে আমি বিশ্বত যাক মূল্যবান বুলি কওঁ, সেইটো সম্পূর্ণভাবে অভিজ্ঞতাৰ পৰা লাভ কৰা সন্তুষ্টি আৰু আনন্দৰ

অনুভূতিৰ মাজত সোমাই থাকে। সন্তোষ আৰু আনন্দ আমাৰ মনৰ ভিতৰৰ এক অনুভূতি হোৱা বাবে মূল্য সম্পূৰ্ণৰূপে আত্মনিষ্ঠ। সমুচিত মূল্য নিৰ্দ্ধাৰণটো ব্যক্তিৰ অধিকতৰ পছন্দৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে, কাৰণ কোনো এটা বস্তুৱে এজনক সন্তোষ দিলে, আনজনক সন্তোষ নিদিবও পাৰে। সৌন্দৰ্যৰ আদৰ্শ, দেশ অনুযায়ী, সময় অনুসৰি, মানুহে প্ৰতি ভিন্ন। এখন দেশৰ যিটো নৈতিকভাৱে শ্ৰেয় আন ঠাইত সেয়া অনৈতিক হ'ব পাৰে। সত্য, মঙ্গল , সুন্দৰ আৰু মানৱ মনৰ ভাৱ, অনুভূতি আৰু ইচ্ছা অবিহনে অৰ্থহীন। সেয়ে নিজস্ব ভাবে কোনো মূল্যবান নহয়, কিন্তু আমাৰ অনুভূতিয়ে ইয়াক মূল্যবান কৰে। মূল্যবোৰ আমাৰ মনৰ পৰিকল্পনা। বস্তুনিষ্ঠ সত্তা মূল্যহীন, আত্মনিষ্ঠবিদ সকলে মূল্যসমন্বিত বচনসমূহ এনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিছে -- X ভাল বুলি কোৱাটো, X ক ভাল লগা বা মই X ক অনুমোদন কৰাৰ সমতুল্য। সেয়ে বস্তুসমূহ কেৱল বস্তু, তথ্যসমূহ কেৱল অস্তিত্বশীল তথ্যৰ বাহিৰে আন একো নহয়। সেইবোৰ ভালো নহয়, বেয়াও নহয়, ধুনীয়াও নহয়, কুৎচিতো নহয়। যদি এই গুণসমূহ তথ্যৰ ভিতৰত অস্তিত্বশীল হৈ থাকিলেহেতেন, বস্তুবোৰৰ দৰে সেইবোৰকো পৰ্যবেক্ষণ কৰিব পৰা গ'লহেতেন। আমি এই গুণবোৰ বস্তুৰ ভিতৰুৱা অস্তিত্ব হিচাপে পৰ্যবেক্ষণ কৰিব নোৱাৰো। গতিকে এইটো সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰি যে মূল্যসমূহ বস্তুনিষ্ঠ নহয়। ওপৰত উল্লেখ কৰি অহা তৰ্কবিতৰ্কত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ সত্যৰ উপাদান আছে। কিন্তু মূল্যবোৰ কেৱল আত্মনিষ্ঠ হিচাপে কৰা এই মতবাদটো সম্পূৰ্ণ শুদ্ধ নহয়।

বস্তুনিষ্ঠভাবে মূল্যসমূহ -

বস্তুনিষ্ঠ চিন্তাবিদসকলে যুক্তি দেখুৱাই যে মূল্য বস্তুৰ মাজত অন্তর্নিহিত হৈ থাকে। লট্‌জে কোৱাৰ দৰে মূল্য সন্তোষ বা আনন্দৰ দৰে একে পৰ্যায়ৰ নহয়, সন্তুষ্টিৰ অনুভূতি, মূল্যৰ অভিসূচক মাত্ৰ। ই মূল্য নহয়। বস্তুটোৰ মূল্য আছে, সেয়ে ই আমাক সন্তোষ দিয়ে। আমাৰ পৰীক্ষা বা সমুচিত মূল্যনিৰ্দ্ধাৰণ ভিন্ন, কিন্তু বস্তুটোৰ অন্তর্নিহিত স্বভাৱত কিবা এটা আছে যিটোৱে আমাক ক'বলৈ বাধ্য কৰায় যে এইটো ধুনীয়া বা শ্ৰেয়ঃ। যেতিয়া আমি কওঁ "ৰামধেনু ধুনীয়া" এই বিচাৰ আমাৰ মধুৰ ইচ্ছাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। ৰামধেনুৰ মাজত কিবা এটা বিশেষ বস্তু আছে, যিটোৱে আমাক সেই ধৰণেৰে বিচাৰ কৰিবলৈ বাধ্য কৰায়। সেয়ে মূল্য বস্তুনিষ্ঠ। বহলাই ক'বলৈ হ'লে, সৌন্দৰ্যৰ অস্তিত্ব সকলো মানুহৰ বাবে একে আৰু যথেষ্ট পৰিমাণৰ প্ৰশিক্ষণ বা শিক্ষাই সাধাৰণ মানৰ সৌন্দৰ্যমূলক বচনলৈ আনিবলৈ যত্ন কৰে। আমাৰ মূল্য নিৰ্দ্ধাৰণৰ ক্ষমতাৰ শিক্ষণীয় সম্ভাৱনা আৰু এইদৰে সাধাৰণ মানৰ উন্নয়নে দেখুৱাই যে মূল্যবোৰ সাৰ্বজনীন আৰু বস্তুনিষ্ঠ। সেয়ে আমি ক'ব পাৰো যে মূল্যবোৰ বস্তুনিষ্ঠ, যেনে- সত্য, সুন্দৰ আৰু শ্ৰেয় সমূহ তুলনাৰ দ্বাৰা নিৰ্ণিত বস্তুনিষ্ঠ মান বা আদৰ্শ। গতিকে মূল্যবোধ সম্পূৰ্ণভাবে আমাৰ মূল্যনিৰ্দ্ধাৰণৰ দ্বাৰা গঠিত নহয়। সেয়েহে মূল্যসমূহ সম্পূৰ্ণভাবে বস্তুনিষ্ঠও নহয়। আমি বিশ্বাস কৰো যে মূল্যসমূহৰ

ৰুডল্‌ফ হার্টমেন লট্‌জ (Rudolf Hartman Lotze, 1817-81)- এগৰাকী জার্মান দার্শনিক। তেওঁৰ লিখনিসমূহ- Metaphysik, Logic

আত্মনিষ্ঠ - আত্মসত্তাৰ অৱস্থা

মনৰ বা আনৰ দ্বাৰা মূল্য নির্ণায়ক নহ'লে মূল্যই নহয়।

মূল্যসমূহ আত্মনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ উভয়ে -

এটা বিশেষ বস্তুৰ ভিতৰৰ মূল্য আত্মনিষ্ঠ নে বস্তুনিষ্ঠ এই বিষয়টোক লৈ দার্শনিকসকলে বিভিন্ন মতামত আগবঢ়াইছে। কিছুমান দার্শনিকে দুয়োটা সম্পূর্ণ মতামতৰ মাজত সমন্বয় আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। এছ আলেকজেণ্ডাৰে (S. Alexender) মূল্যসমূহক মুখ্য আৰু গৌণ মূল্যৰ পৰা ভিন্ন তৃতীয় এবিধ গুণ বুলি বর্ণনা দিছে, যিসমূহ সম্পূর্ণভাবে বস্তুনিষ্ঠ। তেওঁৰ মতে মূল্যসমূহ আত্মনিষ্ঠ চর্তসাপেক্ষ বস্তুনিষ্ঠ গুণ। সত্য, সুন্দৰ আৰু মংগল এই আদর্শ বা মূল্যসমূহৰ অস্তিত্ব বস্তুত বিদ্যমান আৰু সেইবোৰ মানুহৰ মনৰ ভিতৰতো আছে। আমি এটা তথ্য সত্য বা সুন্দৰ বা মংগল বুলি বিচাৰ কৰো কাৰণ এই মূল্যসমূহ তথ্যৰ ভিতৰত আছে।

বস্তুনিষ্ঠ - প্রকৃত বস্তুটোত থকা স্বভাৱ। যিটোৰ অস্তিত্ব জ্ঞাত মনৰ পৰা স্বাধীন।

বস্তুৰ মূল্যসমূহৰ দুটা পৰিবর্তনীয় কার্য হ'ল- পাৰিপাৰ্শ্বিক (বিষয়নিষ্ঠ) আৰু জৈৱিক (আত্মনিষ্ঠ) বিষয়মূলক আৰু বিষয়ীমূলক। এটা বস্তুৰ মূল্য নির্ণয় কৰা হয়, মানুহৰ আকাংক্ষাৰ দ্বাৰা কিন্তু বস্তুটো আকাংক্ষাৰ হয় নে বা আকাংক্ষাৰ নহয় সেইটো সম্পূর্ণভাৱে নির্ভৰ কৰে, বস্তুটোৰ কিছুমান বিশেষ ধর্ম বা গুণৰ ওপৰত। উদাহৰণ স্বৰূপে ক'ব পাৰি - মানুহৰ যদি সোণৰ প্রতি আকাংক্ষা নাথাকিলেহেতেন তেনেহ'লে তাৰ কোনো মূল্য নাথাকিলেহেঁতেন। কিন্তু বোধহয় মানুহে ইয়াক পাবলৈ আকাংক্ষা কৰে কাৰণ ইয়াৰ চকমকনি আছে আৰু ই এবিধ স্থায়ী ধাতু।

মূল্যৰ বচনসমূহ সেয়ে তথ্য সমন্বিত বচন যিবোৰে মূল্যবান গুণসমূহৰ বর্ণনা দিয়ে। সত্য, সুন্দৰ আৰু মংগলৰ মূল্যসমূহৰ প্রগতিশীল উপলব্ধিয়েই হ'ল মানুহৰ জীৱন। সেইবিলাক মানুহৰ দ্বাৰা সৃষ্ট বস্তু নহয়, কিন্তু এই মূল্যসমূহ নিজেই মানুহৰ আগত প্রকাশিত হয়। বাহ্যিক আধ্যাত্মিক শক্তি ৰূপে মূল্যসমূহে মানুহক ওচৰ চপাই আনি, পূর্ণ আধ্যাত্মিক সত্তা স্বৰূপ কৰি তোলে। বাস্তৱ সত্তা নিজস্ব ভাৱেই মূল্যৱান। বহুতো চিন্তাবিদে, যিসকলে ভাবে যে মূল্য অন্তর্নিহিত, তেওঁলোকে বস্তুনিষ্ঠ আৰু আত্মনিষ্ঠতাৰ ওচৰত আহি এক প্রকাৰ সমন্বয়ত অৱতীর্ণ হ'বলৈ চেষ্টা কৰে।

১২.৪.২ অন্তর্নিহিত আৰু বহির্গত মূল্য

অন্তর্নিহিত মূল্যৰ ধাৰণাটোক বিভিন্ন ধৰণেৰে বিশ্লেষণ কৰা হৈছে। জি.ই.মুৰৰ (G.E.Moore) এক বিশেষ ভাৱধাৰাত পোৱা যায় যে অন্তর্নিহিত মূল্যবান বস্তুবোৰৰ উৎস, সিহঁতৰ নিজস্ব মূল্যসমূহেই। যি ক্ষেত্রত বহির্গত মূল্যবান বস্তুবোৰে সিহঁতৰ মূল্য আন এটা উৎসৰ পৰা উদ্ধৃত কৰে। অন্তর্নিহিত মূল্যৰ ভিত্তি মূল্যতেই, কিন্তু অন্যৰ পৰা লোৱা নহয়, বস্তুৰ স্বাভাৱিক অন্তর্নিহিত ধর্ম বা গুণ। জি ই মুৰে অন্তর্নিহিত

মূল্যৰ বস্তুসমূহক দৈহিক ঐক্যৰ নিচিনা বুলি বিবেচনা কৰে। মূল্যবান বস্তুবোৰৰ মিলনে এক দৈহিক পূৰ্ণতাৰ আকাৰ দিয়ে, যাৰ মূল্য সিহঁতৰ অংশীভূত মূল্যৰ সমষ্টিতকৈ বেছি মহৎ। এখন ৰঙীন চিত্ৰৰ পৃথক পৃথক ভাৱে ক্ষুদ্ৰতম মূল্য আছে। কিন্তু সম্পূৰ্ণ চিত্ৰখনৰ মূল্য বেছি।

ৰাইটৰ (Wright) মতে অন্তর্নিহিত মূল্য নিজৰ বাবেই মূল্যবান আৰু যান্ত্রিক মূল্য, ইয়াৰ পৰিণামৰ কাৰণে। ইয়াত যান্ত্রিক মূল্যক, বহির্গত মূল্য বুলি অর্থ কৰা হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ক'ব পৰা যায় যে সত্য, সুন্দৰ আৰু মংগল, ইত্যাদিবোৰ অন্তর্নিহিত মূল্য। এইসমূহৰ উদ্দেশ্য নিজতেই। এইসমূহ আন এটা উদ্দেশ্যত অৱতীর্ণ হোৱাৰ উপায় নহয়। নৈতিক মূল্যসমূহ নিজতেই শ্রেয়, কাৰণ এইসমূহ নৈতিক বাধ্য-বাধ্যকতা, নৈতিক কর্তব্য আৰু ভাল আচৰণ লৈ আগুৱাই নিয়াৰ অন্তর্ভুক্ত। অন্তর্নিহিত মূল্যসমূহৰ ক্ষেত্রত এটা মাত্র প্রশ্ন লৈয়ে বিভিন্ন মতামত উত্থাপিত হয় যে - এই মূল্যৰ অস্তিত্ব বস্তুত নে ব্যক্তিত থাকে। আনহাতে বহির্গত মূল্যৰ অর্থ হ'ল কিছুমান বস্তুৰ মূল্যৰ বাবে কিছুমান বস্তুৰ প্রয়োজন, যিবোৰ মূল্যৰ উদ্দেশ্য সিহঁতৰ নিজৰ মাজতে নাথাকে, গতিকে এইবিধ মূল্য আন কিছুমান বস্তুৰ উদ্দেশ্য সাধনৰ উপায়। সেইসমূহকে বহির্গত মূল্য বুলি কোৱা হয়। বহির্গত মূল্যৰ স্বৰূপ বিষয়ীমূলক আৰু প্রয়োজনীয়তাৰ মৌলিক তথ্য ইয়াৰ ভিত্তি। উপযোগিতাবাদীসকলৰ মতে মূল্যসমূহৰ পূর্বৱর্তী কোনো অস্তিত্ব নাই। এটা কৃতকার্যতামূলক পৰীক্ষণ পদ্ধতিৰ দ্বাৰা এইসমূহ মানুহৰ দ্বাৰা সৃষ্ট। যেতিয়াই সমস্যাৰ সমাধান হয়, তেতিয়াই এইসমূহ উদয় হয়। বহির্গত মূল্যৰ নিজস্ব বাঞ্ছনীয়তা বা প্রয়োজনীয়তা নাই। ধন আৰু সম্পত্তিক বহির্গত মূল্য বুলি ধৰা হয়, কাৰণ সেইসমূহ নিজৰ বাবে উপযোগী নহয়। কিন্তু আমাৰ আকাংক্ষাবোৰক সন্তোষ দিয়া বস্তুবোৰ কিনাত, এইসমূহ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি বাবে সেইসমূহ মূল্যবান। সেয়ে ধনৰ বহির্গত মূল্য আছে। অন্তর্নিহিত মূল্য স্বকীয়ভাবেই মূল্যবান। আমি বহুত বস্তুক মূল্য দিওঁ। সেয়ে কোনবোৰ অন্তর্নিহিত আৰু কোনবোৰ বহির্গত তাক নির্ণয় কৰাটো কঠিন। সত্য, সুন্দৰ আৰু মংগলক মানুহৰ জীৱনৰ অন্তর্নিহিত মূল্য বুলি সার্বজনীন ভাবে মানি লোৱা হৈছে।

আধ্যাত্মিক - আত্মাৰ অধিকাৰত থকা।

অন্তর্নিহিত - পূর্ণৰ লগত অংশৰ সমন্বিত হোৱাৰ মূল্য।

এছ. আলেকজেণ্ডাৰ (S. Alexender, 1859-1938)- এগৰাকী বৃটিছ নব্য বাস্তৱবাদী। প্রধান লিখনি- Space, Time and Deity.

চিন্তা চর্চা কৰকঃ ১২.২

- আত্মনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ মূল্যবোৰৰ মাজত পার্থক্য আছেনে? আলোচনা কৰক।
  উত্তৰঃ .....
  .....
- বহির্গত মূল্যৰ পৰা অন্তর্নিহিত মূল্যক পার্থক্য কৰি দেখুৱাব পাৰিবনে? আলোচনা কৰক।

উত্তৰঃ .....

.....

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং৬ঃ মূল্যৰ তিনিটা প্রধান প্রবাদ কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং৭ঃ আত্মনিষ্ঠ মূল্য বুলি ক'লে কি বুজা যায়? (৪০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

প্রশ্ন নং৮ঃ বস্তুনিষ্ঠ মূল্য বুলি ক'লে কি বুজা যায়? (৩০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

প্রশ্ন নং৯ঃ কোনে মূল্যক তৃতীয়ক গুণ হিচাপে বর্ণনা কৰে।

.....

.....

প্রশ্ন নং১০ঃ এচ্ আলেকজেণ্ডাৰৰ মতে মূল্যৰ ধাৰণাটোৰ বিষয়ে সংজ্ঞা দিয়ক।

.....

.....

প্রশ্ন নং১১ঃ অন্তর্নিহিত মূল্য কি? (৪০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক))

.....

.....

প্রশ্ন নং১২ঃ বহির্গত মূল্য কি? ((৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

প্রশ্ন নং১৩ঃ কিয় বহির্গত মূল্যৰ কাৰণ বিষয়ক মূল্য বুলি কোৱা হয়? (৩০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

প্রশ্ন নং১৪ঃ তলৰ বাক্যসমূহ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ বিচাৰ কৰক -

ক) অন্তর্নিহিত মূল্যৰ উদ্দেশ্য ইয়াৰ নিজৰ মাজতে থাকে। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

খ) মূল্যসমূহ কেৱল বস্তুনিষ্ঠ। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং১৫ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক —

ক) জি ই মুৰে বস্তুসমূহৰ অন্তর্নিহিত মূল্যক ..... বিবেচনা কৰিছিল।

খ) বহির্গত মূল্যসমূহ ..... স্বভাৱৰ।

১২.৫ তথ্য আৰু মূল্য

এতিয়া তথ্য-মূল্যৰ সম্বন্ধটো বিশ্লষণ কৰা যাওঁক। তথ্য আৰু মূল্য দুই বিষয়ক লৈয়ে সকলো নৈতিক আলোচনা জড়িত। সাধাৰণতেই আমি নীতি শাস্ত্রত তথ্যৰ প্রশ্নৰ পৰাই মূল্যৰ বিবেচনালৈ আহো। ডেভিড হিউমেই (David Hume) প্রথমে নৈতিক অৱস্থাৰ এই সমস্যাৰ দিশটোলৈ দৃষ্টি আকর্ষণ কৰায়। তেওঁ এইদৰে কয় যে তথ্যৰ পৰা মূল্যলৈ যাব পৰাটো যুক্তিগত ভাবে সন্দেহযুক্ত। জি ই মূৰৰ মতে তথ্যবচনৰ পৰা মূল্যবচনৰ সংজ্ঞা দিয়াৰ অবৈধতাক পিছত প্রকৃতিবাদী দোষৰ দ্বাৰা চিহ্নিত কৰা হয়।

এটা বিশেষ প্রশ্ন হৈছে মূল্যসমূহৰ অস্তিত্ব আছেনে? যদি আছে কেনেকৈ সেইসমূহ তথ্যৰ লগত সম্বন্ধিত। তথ্যসমূহ প্রকৃতিত অস্তিত্বশীল বুলি বিবেচনা কৰা হয়। কিন্তু মূল্যসমূহ বস্তুৰ প্রয়োজনীয়তাৰ মূল্য নির্দ্ধাৰণৰ লগত সংযুক্ত। বস্তুনিষ্ঠ বিজ্ঞানৰ তথ্যৰ লগত সম্পর্ক। আনহাতে আদর্শনিষ্ঠ বিজ্ঞানৰ মূল্যৰ লগত সম্পর্ক আছে।

সাধাৰণতেই আমি তথ্যৰ অৱধাৰণা আৰু মূল্যৰ অৱধাৰণাৰ মাজত থকা পার্থক্য দেখো। তথ্যৰ অৱধাৰণা এটাই অভিজ্ঞতাজনিত তথ্যৰ বর্ণনা দিয়াতে নিজক সম্বন্ধ যুক্ত কৰে আৰু সেই বর্ণনা শুদ্ধও হ'ব পাৰে বা অশুদ্ধও হ'ব পাৰে। যেনে - "এই গোলাপটো ৰঙা" আনহাতে মূল্য অৱধাৰণে বস্তুটোৰ মূল্যৰ ওপৰত প্রয়োজনীয় গুণৰ বিচাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। যেনে- "ৰামধেনু ধুনীয়া"। সেয়ে তথ্যৰ অৱধাৰণাসমূহ প্রত্যক্ষ বা অনুমানৰ ওপৰত নির্ভৰশীল বর্ণনা, কিন্তু মূল্যৰ অৱধাৰণসমূহ মূল্য নির্ণায়ক। এই অৱধাৰণাসমূহে ভাল, বেয়া, শুদ্ধ, অশুদ্ধ, ধুনীয়া, কুৎসিত আদিৰ নিচিনা মূল্যৰ সহায়ত আদর্শ, শ্রেষ্ঠ, মান, নমুনাৰ নির্দেশ কৰে। আমি কিছুমান তথ্য অনুমোদন কৰা বা অনুমোদন নকৰা, ভাল লগা, বেয়া লগা বুলি প্রকাশ কৰো। সেয়ে তথ্যৰ অৱধাৰণে কেৱল বস্তুটোৰ বা তথ্যৰ প্রকৃত স্বৰূপৰ বর্ণনা দিয়ে। আনহাতে মূল্যৰ অৱধাৰণে কেৱল বস্তুটোৰ বর্ণনাই নিদিয়ে, বস্তুটোৰ প্রয়োজনীয়তাৰ মূল্যও নির্দ্ধাৰণ কৰে।

এই বর্ণনাসমূহ আৰু কিছু বহলাই কৰা যাওঁক। আমাৰ তথ্যজনিত বচনসমূহ প্রকৃত কার্যকৰী অৱস্থাৰ লগত সম্বন্ধিত। আনহাতে আমাৰ মূল্যজনিত বচনসমূহ কার্যকৰী অৱস্থাৰ আদর্শৰ লগত সম্বন্ধিত। মূল্যজনিত বচনসমূহ আদর্শজনিত, আদর্শৰ লগত জড়িত। সেয়ে বস্তুনিষ্ঠ বিজ্ঞানসমূহ বর্ণনামূলক বচনৰ পৰা পৃথক। তথ্যজনিত বচনে ঘটনাটো বা অৱস্থাটো কি সেইটো আমাক কয়। আনহাতে মূল্যজনিত বচনে ঘটনাটো বা অৱস্থাটো কেনে হোৱা উচিত তাৰ বিষয়ে

ডেভিড হিউম (David Hume, 1711-1776)- এগৰাকী বৃটিছ দার্শনিক। প্রধান কৃতিসমূহ- A treatise of Human Nature on enquiry concerning Human understanding.

প্রকৃতিবাদী দোষ - যিটো আকাংক্ষিত বা মন আকৃষ্ট কৰা আদি শব্দৰে প্রাকৃতিক বস্তুৰ মূল্যৰ সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰাৰ লগত জড়িত।

আমাক কয়। সেয়ে মূল্যসমূহ তথ্যৰ সৈতে একে নহয় বা তথ্যলৈ আনিব পৰা নাযায়।

তথ্যজনিত বচনসমূহ বস্তুনিষ্ঠ কাৰণ, এইসমূহে বস্তুৰ গুণবোৰৰ বৰ্ণনা দিয়াতহে গুৰুত্ব দিয়ে। মূল্যজনিত বচনসমূহ সম্পূৰ্ণভাৱে আত্মনিষ্ঠ বা সম্পূৰ্ণভাৱে বস্তুনিষ্ঠও নহয়।

মূল্যজনিত বস্তুসমূহৰ আত্মনিষ্ঠতা ব্যক্তি এজনে দিয়া প্ৰাধান্য বা মূল্যায়নৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে ক'ব পাৰি যে মোৰ জ্ঞানৰ অবিহনেও এপাহ গোলাপ ফুল এটা তথ্য হ'ব পাৰে। কিন্তু চকুৰে দেখি তাক সমাদৰ নকৰিলে সুন্দৰ হ'ব নোৱাৰে। মূল্য নিৰ্দ্ধাৰিত ধাৰণাই যেনে- ভাল, বেয়া, ধুনীয়া ইত্যাদিবোৰে বিষয়ৰ কোনো এটা বস্তুৰ প্ৰতি থকা মনোভাৱ প্ৰকাশ কৰে। মুঠতে মূল্যজনিত বচনসমূহ আত্মনিষ্ঠ, এই কাৰণেই যে সেইবোৰ এক জ্ঞাত মনৰ দ্বাৰা কৰা সমাদৰ, মূল্যায়ন বা মূল্য নিৰ্দ্ধাৰণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল।

কিন্তু মূল্যজনিত বচনবোৰ বস্তুনিষ্ঠও। কেৱল আত্মনিষ্ঠ বুলি দেখুওৱা যুক্তি আংশিকভাবেহে সত্য। যেতিয়া আমি বিচাৰ কৰো যে এটা বস্তু ধুনীয়া, তেতিয়া আমি অনুভৱ কৰো যে বচনটো স্বেচ্ছাচাৰী জনিত নহয়। কিন্তু বিচাৰ কৰা বস্তুটোৰ মাজত কিবা এটা আছে, যিটোৱে তেনে ধৰণৰ আৱশ্যকীয় বচন তৈয়াৰ কৰিছে। মূল্যজনিত বচনে তথ্য-মূল্যৰ কিছুমান বস্তুনিষ্ঠ স্বভাৱৰ বৰ্ণনা দিয়ে। বস্তু এটা ভাল বা কাৰ্য এটাৰ শুদ্ধতা, কোনোবাজনৰ কেৱল ভাল লগা বা মানি লোৱাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। মুঠতে মূল্যজনিত বচনবোৰ বস্তুনিষ্ঠ এই কাৰণেই যে সেইবিলাক, যি সমূহ তথ্য, সেই তথ্য আৰু কাৰ্যবোৰ মূল্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰীল।

আদৰ্শনিষ্ঠ - মান নিৰ্দ্ধাৰণৰ লগত জড়িত

মূল্যজনিত বচনবোৰত তুলনামূলকভাৱে মূল্যায়নৰ এক মান বা আদৰ্শ জড়িত হৈ আছে আৰু এইটো কিবা এটা যিটোৱে আমাক পূৰ্ণভাৱে সন্তোষ দিয়ে। এই আদৰ্শটো ব্যক্তি এজনৰ কেৱল মনোনয়ন বা পছন্দৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। আদৰ্শটো বস্তুনিষ্ঠ বা যথাৰ্থ এই কাৰণেই যে ই মূল্যায়নৰ আৱশ্যকীয় মান। মুঠতে তথ্যমূলক বচনসমূহ আত্মনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ দুয়োটাই।

অৱশেষত আমি সিদ্ধান্তত আহিব পাৰো যে তথ্য আৰু মূল্যৰ মাজত সম্বন্ধ আছে। যদিও তথ্যৰ অস্তিত্ব জ্ঞাত মনৰ পৰা স্বাধীন, তথাপি ইয়াৰ মূল্যায়নৰ বাবে বা পছন্দৰ বাবে ই মনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। সকলোবোৰ নৈতিক আলোচনা বৰ্ণনামূলক আৰু মূল্য নিৰ্ণায়ক এই দুয়োটাৰে সন্মিলিত ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা চিহ্নিত কৰা হয়।

১২.৬ বাস্তৱ সত্তা আৰু মূল্য

মূল্যবোধৰ ওপৰত এক বিশেষ ধাৰণা পোৱা হ'ল। আমি এতিয়া বস্তুসত্তাৰ ভিতৰত মূল্যৰ অৱস্থানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰো। বাস্তৱ সত্তাৰ লগত মূল্যৰ সম্বন্ধক লৈ হোৱা সমস্যাটো অতীতৰ দাৰ্শনিক পদ্ধতিসমূহৰ মাজতো সদায় এক গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান আছিল। আদৰ্শনিষ্ঠ দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰা -

- মূল্যক বস্তু সত্তাৰ সৈতে অবিচ্ছেদ্যভাৱে যুক্ত কৰা হৈছে। যথাৰ্থতাই হ'ল মূল্যবান। যথাৰ্থ হোৱাটোৱেই পৰম মূল্যবান হোৱাৰ নিচিনা একে বস্তু বুলি বিবেচনা কৰি ব্যৱহাৰ কৰিছে। পূৰ্ণসত্তা, পূৰ্ণ বিবেকশীলৰ সমৰূপ বুলি ক'ব পাৰি (বিশ্বজনীন বিচাৰ শক্তি)। পূৰ্ণ বিবেকশীল

পূর্ণ মূল্যবান হ'বই লাগিব।

- বাস্তৱ সত্তাৰ পৰিমাণ মূল্যৰ মান বা মাত্রাৰ সৈতে একে।
- যথার্থ আৰু অযথার্থৰ মাজৰ প্রধান বৈসাদৃশ্যতাইও মূল্য আৰু মূল্যহীনৰ পার্থক্যতাৰ অর্থ কৰে।
- পৰম সত্তাই একে সময়তে পৰম মূল্যবান। পৰম মূল্য (অৱশেষত) হ'ল একমাত্র আদর্শ।

এই সকলোবোৰ উক্তিয়ে প্লেটোৰ ভাৱ মতবাদৰ অর্থ কৰা দেখা যায়। ভাৱ বা প্রত্যয়বোৰেই সাৰবস্তু বা মূল তত্ত্ব। প্লেটোৰ এই ভাৱ বা প্রত্যয়সমূহ এখন ৰাজ্যৰ অধিকাৰী, যিখন প্রকৃত বস্তুৰ ৰাজ্যৰ পৰা পৃথক। প্রত্যয় বা ভাববোৰেই বাস্তৱ সত্তাৰ মৌলিক তত্ত্ব। এই সকলো ভাৱৰ অতি উত্তম ভাৱটো হ'ল "মংগল"। মংগলৰ ভাৱধাৰাই হ'ল বাস্তৱ সত্তাৰ পৰম মৌলিক তত্ত্ব। সেয়ে প্লেটোৰ মতে ভাৱসমূহ প্রকৃত বস্তুতকৈ বেছি যথার্থ। প্লেটোই ধৰি লৈছিল যে মূল্যবোৰ বাস্তৱ সত্তাতকৈ বেছি উৎকৃষ্ট।

এফ এইচ ব্রেড্‌লী (F. H. Bradley, 1846-1924)- এগৰাকী বৃটিছ দার্শনিক। প্রধান লিখনি- Ethical Studies Appearance and Reality.

স্পিনোজা (Spinoza), ব্রেড্‌লি (Bradley), শংকৰে (Sankar) মত পোষণ কৰে যে মানৱ মূল্যতকৈ পূর্ণসত্তা বেছি শ্রেষ্ঠ। ব্রেড্‌লিৰ মতে মূল্যতো হৈছে এটা সম্বন্ধযুক্ত ধাৰণা আৰু সেয়ে পূর্ণৰ ক্ষেত্রত ইয়াক প্রয়োগ কৰিব নোৱাৰি, কাৰণ ই সকলো সম্বন্ধৰ ওপৰত। শংকৰেও ধৰি লৈছে যে মূল্যসমূহৰ ব্যৱহাৰিক দিশৰ পৰা যথার্থতা আছে। কিন্তু পাৰমার্থিক দিশৰ পৰা অস্তিত্বহীন। পাৰমার্থিক দিশৰ পৰা সেয়ে মূল্যসমূহ অসত্য বা কাল্পনিক। মানৱ দৃষ্টিকোণৰ পৰাহে কেৱল মূল্যবোৰ সত্য।

বেছিভাগ দার্শনিকে এই দৃষ্টিভংগীটোক মানি লোৱা নাই কাৰণ, এই দার্শনিক পদ্ধতিয়ে মূল্যবোৰ অসত্য বুলি কয়, আৰু নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক জীৱনৰ গুৰুত্ব উপলব্ধি নকৰে। আকৌ আধুনিক আৰু সমসাময়িক দার্শনিকসকলে সেয়ে উপলব্ধি কৰে যে মানৱমূল্যক বাস্তৱসত্তাৰ এটা অংশ বুলি ব্যৱহাৰ কৰা উচিত।

প্লেটো (Plato, B.C. 427-347)- এগৰাকী গ্রীক দার্শনিক। তেওঁৰ বহু বিস্তৃত লিখনি- The Dialogues which touch upon every major problems of Philosophy.

আমি মানৱ জাতিয়ে আমাৰ জীৱনত মূল্যক সম্পূর্ণভাৱে উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰো। মূল্যসমূহ যথার্থ আৰু বস্তুনিষ্ঠ বুলি মানিবই লাগিব, নহ'লে আধ্যাত্মিক জীৱনৰ সকলো অর্থহীন হৈ পৰিব। গতিকে আমাৰ মূল্যবোৰ ৰক্ষণ বা সংৰক্ষণৰ বাবে এক অনন্ত পূর্ণসত্তা (ঈশ্বৰ) থাকিবই লাগিব। ঈশ্বৰপন্থী ভাববাদীসকলে ধৰি লৈছে যে মূল্যবোৰ হ'ল, বিশ্বজনীন মন ঈশ্বৰৰ দ্বাৰা পৰিকল্পিত, আকাংক্ষিত আৰু ইচ্ছাকৃত পূর্বজ্ঞাত পৰম উদ্দেশ্য। হেগেলৰ অনুসৰণকাৰী 'ৰয়চ'ৰ মতে পৰম সত্তা (ঈশ্বৰ) মানৱ মূল্যৰ ৰক্ষক। ই সকলো মূল্যৰ সন্তুষ্টি, কাৰণ এই সত্তা অসীম, আত্মচৈতন্য, ইচ্ছা আৰু প্রেম। প্রীংগল পেটিছনেও (Pringle Pattison) পূর্ণ সত্তাক সত্য, মংগল আৰু সুন্দৰৰ অনন্ত অবয়ৱৰ অঙ্গীভূত যেন বুলি মানি লৈছে। মানৱ সত্তাৰ বাবে পূর্ণ আৰু পৰম মূল্য কেৱল এটা আদর্শ। কিন্তু ঈশ্বৰৰ অভিজ্ঞতাত ই যথার্থ সত্য। ঈশ্বৰক আমাৰ মূল্য অৱধাৰণৰ পৰম মান বুলি মানি ল'ব পাৰি।

চিন্তা চৰ্চা কৰকঃ ১২.৩

- তথ্যজনিত বচন আৰু মূল্যাৰ্থক বচনৰ মাজত পাৰ্থক্য দেখিবলৈ পোৱা যায়নে?

উত্তৰঃ .....

.....

- বাস্তৱ সত্তা আৰু মূল্যৰ মাজত সম্বন্ধ আছে বুলি মানি ল'ব পাৰিনে? আলোচনা কৰক।

উত্তৰঃ .....

.....

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং১৬ঃ প্রকৃতিবাদী দোষ কি? (৩০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং১৭ঃ পোন প্রথমবাৰৰ বাবে কোনে তথ্যৰ পৰা মূল্যলৈ গতি কৰা ধাৰণাটো যুক্তিগতভাৱে সন্দেহযুক্ত বুলি অভিমত দিছিল?

.....

.....

প্রশ্ন নং১৮ঃ তলৰ বাক্যবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ বিচাৰ কৰক -

ক) তথ্যমূলক বচনবোৰ বস্তুনিষ্ঠ বিজ্ঞানৰ বচন। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

খ) প্লেটোই ধৰি লৈছিল যে মূল্যসমূহ বাস্তৱ সত্তাতকৈ উৎকৃষ্ট (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

গ) বাস্তৱবিজ্ঞান/ভৌতিক বিজ্ঞান তথ্যৰ লগত সম্পর্কিত। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

ঘ) আদর্শনিষ্ঠ বা মানবিশিষ্ট বিজ্ঞান মূল্যৰ লগত জড়িত। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

ঙ) মূল্যৰ অবধাৰণবোৰে আদর্শ, মান আদিক সূচায়। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

চ) প্লেটোৰ মতে, ধাৰণাবোৰ হ'ল সাৰবস্তু বা মূলবস্তু । (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

ছ) শঙ্কৰৰ মতে, মূল্যসমূহৰ ব্যৱহাৰিক দিশৰ পৰা যথার্থতা আছে, কিন্তু পাৰমার্থিক দিশৰ পৰা অস্তিত্বহীন। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

১২.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়ত মূল্যৰ ধাৰণাৰ ওপৰত আলোচনা কৰা হ'ল। উপৰোক্ত আলোচনাৰ পৰা তলৰ সমীক্ষাখিনি পাওঁ।

- মূল্য শব্দটো অনিশ্চিতার্থক বুলি মানি ল'ব লাগিব। মূল্যই এটা কার্য, আচৰণ, বিধি আৰু বস্তু এটাক ভাল বা বেয়া কৰে।
- মূল্য সম্পর্কে দার্শনিকসকলৰ মাজত পৰস্পৰ বিৰোধী দৃষ্টিভঙ্গী আছে। শুদ্ধ আৰু অশুদ্ধৰ মানদণ্ডৰ দ্বাৰা মূল্য নির্ণয় কৰা হয়। বহুতে নিজৰ ভাৱধাৰাৰে মূল্যৰ সংজ্ঞা দাঙি ধৰিছে। যেনে- (ক) মূল্য প্রয়োজনীয়তা মূলক (খ) মূল্য আনন্দমূলক (গ) মূল্য অন্তর্নিহিতভাবে শুভ।
- বস্তুনিষ্ঠ আৰু আত্মনিষ্ঠ দুয়োটা উপাদানেই মূল্যত আছে। এই প্রশ্ন লৈ দার্শনিকসকলৰ মতৰ মাজত পার্থক্য আছে। মূল্যক আমাৰ আত্মিক মূল্য নির্দ্ধাৰণৰ দ্বাৰা অৱস্থা অনুযায়ী মানি লোৱা তথ্যৰ বাহ্যিক গুণ বুলি ক'ব পাৰি।
- সাধাৰণতে মূল্যক দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। জীৱনৰ কিছুমান মূল্যক সিহঁতৰ নিজস্বতাৰ কাৰণে বিচৰা হয়। যেতিয়া আন বিধক বাহ্যিক উদ্দেশ্যত উপায় হিচাপে আকাংক্ষা কৰা হয়। প্রথম বিধ সম্পূর্ণ ভাবে অন্তর্নিহিত মূল্য আৰু পিছৰ বিধ সম্বন্ধিত বা বহির্গত মূল্য। বহু বস্তু আছে যিবোৰ মূল্যবান। কোনবোৰ অন্তর্নিহিত আৰু কোনবোৰ বহির্গত তাক নির্দ্ধাৰণ কৰাতো খুব অসুবিধাজনক।
- মূল্য আৰু তথ্যৰ মাজত সম্বন্ধ আছে আৰু তাত্ত্বিক অনুসন্ধানেৰে মতসমূহ ভাগ কৰা হৈছে। তথ্যটো প্রকৃতিত যেনে ভাবে ঘটিছে বা আছে তেনেকুৱাই। কিন্তু মূল্য বস্তুটোৰ প্রয়োজনীয়তাৰ মূল্যায়নৰ সৈতে সংযুক্ত।
- দার্শনিক পদ্ধতিসমূহত বাস্তৱ সত্তাৰ মূল্যৰ লগত থকা সম্বন্ধৰ সমস্যাটোৱে সদায় গুৰুত্বপূর্ণ স্থান অধিকাৰ কৰিছে। মূল্যসমূহ বাস্তৱ সত্তা আৰু পূর্ণ সত্তাৰ ৰক্ষক। এইটোৱেই মূল্যৰ সমাপ্তি। সেয়ে মূল্য বা আদর্শসমূহ মিথ্যা বা অসত্য নহয়। আধুনিক বা সমসাময়িক দার্শনিকসকলে উপলব্ধি কৰি কৈছে যে - মূল্যসমূহ বাস্তৱ সত্তাৰে অংশ বুলি ব্যৱহাৰ কৰা উচিত।

১২.৮ অধিক জানিবলৈ

1. John S. Mackenzie. *A manual of Ethics.*
2. William Lillies. *An Introduction to Ethics.*
3. J.N. Sinha. *Introduction to Philosophy.*
4. Perry. *General Theory of Value.*
5. পাঠ্যপুথি প্রস্তুতি সমন্বয় সমিতি, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় ঃ *নীতিশাস্ত্র।*

১২.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ মূল্যক আকৃষ্ট, আনন্দ, পছন্দ, প্রাধান্য, কর্ত্তব্য, নৈতিক বাধ্যবাধকতা, আগ্রহ, আৱশ্যকতা, প্রয়োজনীয়তা, দ্বেষ আৰু আকর্ষণ আৰু আন বহুতো নির্বাচিত মৌলিক আদর্শ বুলি অভিহিত কৰিব পৰা যায়।

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্লেটোৰ আর্থিক মূল্য বা মান (অর্থ), সুখবাদী মূল্য (কাম), নৈতিক মূল্য (ধৈর্য), ধর্মীয় আধ্যাত্মিক মূল্য।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ নিকলাই হার্টমেনৰ মতে, মূল্যসমূহ সাৱবস্তু বা অন্তৱসত্তা আৰু স্ববিদ্যমান। সেয়ে, মূল্যসমূহ অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়। সেয়ে ই পূর্ব অভিজ্ঞতাজনিত জ্ঞানবৃত্তি কাৰণ, মূল্যসমূহক অন্তর্দৃষ্টিৰ দ্বাৰাহে জানিব পৰা যায়। গতিকে মূল্যসমূহক অতিন্দ্রীয় সত্তাৰ অংশ বুলি ভবা হয়। হার্টমেনে এই ক্ষেত্রত মূল্যসমূহ অস্তিত্বশীল সত্তাৰ আকৃতিত এক প্লেটনিক ধাৰণা।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) শুদ্ধ (খ) শুদ্ধ (গ) শুদ্ধ (ঘ) শুদ্ধ

৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) উত্তৰঃ মূল্য (খ) উত্তৰ ঃ ভেলেৰে

৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ আত্মনিষ্ঠবাদ, বস্তুনিষ্ঠবাদ আৰু নব্যকান্টিয় যুক্তিবাদ।

৭নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ এই ধাৰাটোৱে উল্লেখ কৰে যে তথ্য এটাৰ মূল্য নির্ভৰ কৰে মানুহৰ মনৰ লগত। এইটোৱে ইয়াকে নির্দেশ কৰে যে মূল্যই সাধাৰণতে মানুহৰ সন্তুষ্টিৰ অথবা বস্তুৰ পৰা পোৱা সুখ যিবোৰ সাধাৰণতে মনৰ ওপৰতে নির্ভৰ কৰে। লৎজে এই তত্ত্বটো সমর্থন কৰে।

৮নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ আত্মনিষ্ঠ চিন্তাবিদসকলৰ পথ অনুসৰণ নকৰি বস্তুনিষ্ঠবাদীসকলে মত পোষণ কৰে যে মূল্যবোধ বা মূল্য সাধাৰণতে মনৰ পৰা স্বতন্ত্রভাৱে থাকিব পাৰে। তেওঁলোকে বক্তব্য কৰে যে বস্তুৰ ওপৰতে মূল্য নির্ভৰ কৰে। সেয়ে, বস্তুৰ অস্তিত্ব মনৰ পৰা স্বতন্ত্র।

৯নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ এছ আলেকজেণ্ডাৰ।

১০নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ এছ আলেকজেণ্ডাৰে মূল্যসমূহক মুখ্য আৰু গৌণ মূল্যৰ পৰা ভিন্ন তৃতীয় এবিধ গুণ বুলি বর্ণনা দিছে।

১১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অন্তর্নিহিত মূল্যসমূহ নিজৰ মাজতে বর্তি থাকে। ইয়াক আন এটা উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ ক্ষেত্রত মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা নহয়। উদাহৰণস্বৰূপে, সত্য, সুন্দৰ আৰু মঙ্গল, ইত্যাদিবোৰ অন্তর্নিহিত মূল্য।

১২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বর্হিগত মূল্য সাধাৰণতে কোনো উদ্দেশ্য এটা পূৰণ কৰাৰ ক্ষেত্রত মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে টকা বা পইচা, গাড়ী, কাপোৰ, খোৱা সামগ্রী, ইত্যাদিবোৰত ক্রয় কৰাৰ ক্ষেত্রত মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। এই ক্ষেত্রত টকা বা পইচাক বহির্গত মূল্য হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়।

১৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যিবোৰ মূল্যৰ মাধ্যম হিচাপে কোনো এটা উদ্দেশ্য প্রাপ্তিৰ ক্ষেত্রত ব্যৱহাৰ কৰা হয় তেনে মূল্যক সাধন মূল্য বুলি কোৱা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে টকা পইচা, সম্পত্তিক সাধন বুলি বিবেচনা কৰা হয়।

১৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ

১৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) আঙ্গিক একতা (খ) আত্মনিষ্ঠ

১৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ তথ্য বচনৰ সহায়ত মূল্যবচনৰ সংজ্ঞা দিয়া প্রৱণতাৰ ক্ষেত্রত দার্শনিকসকলে এটা ভূলৰ বা ভ্রান্তিৰ সম্মুখীন হয়, উক্ত ভ্রান্তিক প্রকৃতিবাদী দোষ বুলি কোৱা হয়।

১৭নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ডেভিদ হিউম

১৮নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ (গ) শুদ্ধ (ঘ) শুদ্ধ
(ঙ) শুদ্ধ (চ) শুদ্ধ (ছ) শুদ্ধ

১২.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ঃ মূল্যবিজ্ঞান কি?

প্রশ্ন ২ঃ আত্মনিষ্ঠ মূল্য বুলিলে কি বুজা যায়?

প্রশ্ন ৩ঃ অন্তর্নিহিত মূল্য আৰু বহির্গত মূল্য সম্পর্কে সংজ্ঞা দিয়ক।

প্রশ্ন ৪ঃ প্রকৃতিবাদী দোষ কি?

প্রশ্ন ৫ঃ কোনে মূল্যক আত্মনিষ্ঠ আৰু বিষয়নিষ্ঠ বুলি স্বীকাৰ কৰে।

(খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ মূল্য সম্পর্কে চমুকৈ উত্তৰ দিয়ক।

প্রশ্ন ২ঃ মূল্য সম্পর্কে আত্মনিষ্ঠবাদীসকলে দিয়া বিশ্লেষণ চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ বহির্গত মূল্য কি? চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৪ঃ তথ্য-মূল্য সম্বন্ধ সর্ম্পকে চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৫ঃ মূল্য অৱধাৰণাবোৰ কি কি? তথ্যৰ অৱধাৰণাৰ লগত ইয়াৰ সম্পর্ক সম্পর্কে চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

গ) চমুটোকা লিখক (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ মানবিজ্ঞান

প্রশ্ন ২ঃ ডব্লিউ বি. আৰবানৰ মূল্যৰ সংজ্ঞা

প্রশ্ন ৩ঃ অন্তর্নিহিত মূল্য

প্রশ্ন ৪ঃ প্রকৃতিবাদী দোষ

ঘ) পার্থক্য নির্ণয় কৰক (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ অন্তর্নিহিত মূল্য আৰু বহির্গত মূল্য

প্রশ্ন ২ঃ মূল্যবোৰ আত্মনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ

প্রশ্ন ৩ঃ তথ্যৰ অৱধাৰণা আৰু মূল্যৰ অৱধাৰণা

ঙ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ মূল্যসমূহ কি? মূল্যৰ সংজ্ঞাসমূহৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াওক ।

প্রশ্ন ২ঃ বিভিন্ন ধৰণৰ মূল্যসমূহৰ বর্ণনা দিয়ক।

প্রশ্ন ৩ঃ তথ্য-মূল্যৰ সম্বন্ধৰ বর্ণনা আগবঢ়াওক।

প্রশ্ন ৪ঃ প্রকৃতিবাদী দোষ বুলিলে কি বুজা যায়? জি ই মূৰৰ ধাৰণাৰ লগত সঙ্গতি ৰাখি ইয়াক ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৫ঃ বাস্তৱসত্তাত মূল্যৰ স্থান কি? ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৬ঃ মূল্যসমূহ আত্মনিষ্ঠ নে বস্তুনিষ্ঠ? আলোচনা আগবঢ়াওক।

****